

ภาพสะท้อนสังคมอีสานในบทเพลงลูกทุ่งไทย

จุฬารัตน์ ชัยพิทักษ์¹ สิริวรรณ นันทจันทุล²

วันที่รับบทความ	09/07/2563
วันแก้ไขบทความ	14/10/2563
วันที่ตอบรับบทความ	28/10/2563

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมอีสานในบทเพลงลูกทุ่งไทยที่ประพันธ์โดยสลา คุณวุฒิ จำนวน 172 เพลง โดยใช้กรอบแนวคิดกลวิธีทางภาษาในข้อความของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2561, น. 180-213) ในการวิเคราะห์ตัวบท กรอบแนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคมของตรีศิลป์ บุญขจร (2523, น. 5-10) กรอบแนวคิดประเภทของสังคมของทัศนีย์ ทองสว่าง (2549, น. 5) และกรอบแนวคิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของพระมหาสนอง ปิจโจปการี (2553, น. 184-187) ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ ของสังคมอีสาน ซึ่งใช้ค่าสถิติร้อยละประกอบ ผลการศึกษาพบภาพสะท้อนสังคมอีสาน 3 ด้าน ได้แก่ 1. ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต 2. ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นประสบการณ์ตรงของผู้ประพันธ์ และ 3. ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง รูปแบบสังคมที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคมอีสาน 3 ประเภท ได้แก่ 1. สังคมแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบท พบ 3 ด้านคือ 1) การประกอบอาชีพ ปรากฏอาชีพขานามากที่สุด รองลงมาคือ หมอลำ ครู นักเรียนทางเครื่อง นักร้องวงอิเล็กทรอนิกส์ และค้าขาย ตามลำดับ 2) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบด้วย การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คนรัก) ซึ่งพบมากที่สุด รองลงมาคือบิดามารดากับบุตรธิดา สามีกับภรรยา เพื่อนกับเพื่อน และครูกับศิษย์ ตามลำดับ 3) การยึดถือจารีตประเพณีในการครองตนและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 2. สังคมแบบทุติยนิคมหรือสังคมเมืองพบ 3 ด้านคือ 1) การประกอบอาชีพ อาชีพรับจ้างพบมากที่สุด รองลงมาคือ ข้าราชการ พนักงานโรงงาน นักเรียน ทหารเกณฑ์ พนักงานรักษาความปลอดภัย นักร้อง คาเฟ่ และค้าขาย ตามลำดับ 2) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบด้วย การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คนรัก) ซึ่งพบมากที่สุด รองลงมาคือ บิดามารดากับบุตรธิดา เพื่อนกับเพื่อน สามีกับภรรยา ผู้ปกครองกับลูกได้ปกครอง พี่กับน้อง และครูกับศิษย์ ตามลำดับ 3) การกำหนดกฎเกณฑ์และกฎระเบียบทางสังคม และ 3. สังคมแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบทและทุติยนิคมหรือสังคมเมืองผสมผสานกัน

คำสำคัญ : ภาพสะท้อนสังคม อีสาน บทเพลงลูกทุ่งไทย

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อีเมล : juratoi5@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

The Reflection of Isan Society in Thai Country Song

Jurarat Chaiphithak¹ Siriwan Nantachantoon²

Received	09/07/2020
Revised	14/10/2020
Accepted	28/10/2563

Abstract

The objective of this research paper was to study the reflection of Isan society in 172 Thai country songs composed by Sla Kunnawut. The textual analysis was completed by using the concept of language strategies in the text of Chantima Angkhaphanitchakit (2018, p. 180-213). Moreover, the reflection of Isan society in various aspects was analyzed through three frameworks: literature as a reflection of the society of Trisin Boonkhajorn (1980, p. 5-10), types of society of Tassanee Thongsawang (2006, p. 5), and the social interaction of Phra Maha Sanong Pachopagari (2010, p. 184-187), with the use of percentage statistics. The results revealed three reflections of Isan society: 1. reflections of ways of life; 2. reflections of direct experience of the author; 3. reflections of social and political ideology. The content of Thai country songs illustrated three types of Isan society: 1. primary society or rural society in the aspects of 1) occupation which farmer was the most found occupation in Thai country songs followed by folk poet, teacher, student, dancer, electro band singer, and merchant, respectively; 2) social interaction which the interaction between lovers was the most common followed by parents and children, husband and wife, friends, and teacher and student, respective; 3) adherence to tradition of self-possession and social interaction. 2. Secondary or urban societies in the aspects of 1) occupation which employee was the most common followed by labor, factory worker, student, enlisted soldier, security personnel, Café- singer and merchant, respectively; 2) social interaction which the interaction between lovers was the most common followed by parents and children, friends, husband and wife, superior and subordinate, siblings, and teacher and student, respectively; 3) social rules and regulations. 3. Primary or rural societies and secondary societies or urban societies.

Keywords: social reflection, Isan, Thai country song

¹ Graduate student (Doctoral of Philosophy), Thai Language Program, Kasetsart University
e-mail: juratoi5@gmail.com

² Associate Professor Dr., Thai Language Program, Kasetsart University

บทนำ

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมในฐานะที่สังคมเป็นผู้ผลิตวรรณกรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างของสังคม อาทิ การเมือง การปกครอง กฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการศึกษา วรรณกรรมจึงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งรูปแบบและเนื้อหาเพราะจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนถูกกำหนดโดยสังคมขณะนั้น (สมพร มั่นตะสูตร, 2525, น. 236) ดังที่เจตนา นาควัชระ (2520, น. 13) กล่าวถึงวรรณกรรมวิจารณ์กับการศึกษาทางสังคมไว้สรุปได้ว่าวรรณกรรมเป็นสมบัติร่วมของทุกยุคทุกสมัยทุกถิ่น และมีส่วนผูกพันกับส่วนนั้น ๆ หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง แม้แต่ภาษาที่ใช้สื่อความหมายก็เป็นสมบัติเฉพาะของถิ่นหนึ่ง การศึกษาวรรณกรรมจึงเลี่ยงที่จะไม่ศึกษาสังคมด้วยคงเป็นไปได้ยาก ความรู้เกี่ยวกับสังคมอันเป็นถิ่นที่เกิดของวรรณกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น วรรณกรรมจึงเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนสังคม ถ้าไม่รู้จักวรรณกรรมแล้วก็ไม่อาจรู้ลักษณะที่แท้จริงของสังคมได้เพราะวรรณกรรมชี้ให้เห็นสังคมทั้งในส่วนกว้างและส่วนลึก แสดงให้เห็นถึงชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็สามารถที่จะสกัดเอาแก่นแท้ของสังคมนั้นออกมาได้

เมื่อวรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนสังคม บทเพลงลูกทุ่งจัดเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่ง จึงทำหน้าที่สะท้อนภาพของสังคมด้วย ดังที่เจนภพ จบกระบวนวรรณ (2533, น. 166) กล่าวเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่งไทยว่า เพลงลูกทุ่งสะท้อนภาพทางสังคมเปรียบเสมือนจดหมายเหตุ เสมือนคำบอกเล่าของปู่ย่าตาทวด เสมือนศิลาจารึกของสามัญชนที่จดจำทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมออกมา ส่วนพยงค์ มุกดา (2533, น. 183-184) ก็ได้กล่าวถึงเพลงลูกทุ่งไทยว่าเพลงลูกทุ่งมีภาพสะท้อนสังคมไทย อ่านได้จากเพลงหลังสงครามโลก จนกระทั่งมีการเลือกตั้งบ้านเมืองเริ่มดีขึ้นจะเห็นเพลงไพเราะเกิดขึ้นมาก ต่อมายุคหลังแสดงถึงคนต้องพลัดพรากจากบ้าน แสดงว่าคนไปทำงานต้องกลับมาเยี่ยมบ้านกัน หรือบางเพลงที่มีคนถูกหลอกทั้งที่รู้แต่จะอย่างไร อยากไปเห็นโลก อยากมีรายได้ เห็นคนข้างบ้านส่งเงินมาจากเมืองนอก เข้าใจและเห็นใจและถือว่าเป็นความอูตสาหะของคนที่ยพยายามไปต่อสู้กับสภาวะเศรษฐกิจแล้วเอาเศรษฐกิจนั้นไปช่วยบ้านเกิดเมืองนอน เพลงลูกทุ่งเป็นสื่อที่สะท้อนกันออกมา

บทเพลงลูกทุ่งนั้นมีเอกลักษณ์พิเศษที่ไม่มีเพลงชนิดอื่นใดทำได้เหมือน เด่นที่สุดก็คือการสะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน คือชาวชนบทหรือชาวบ้านนอกคอกนา ซึ่งถือว่าเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ มีอาชีพทำไร่ทำนา มีความเหนียวยากลำบาก ทำนาได้ข้าวสักถังจึงนำไปขายเพื่อนำเงินมาใช้สอย เพลงลูกทุ่งได้สะท้อนวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ของประเทศ และยังสะท้อนชีวิตคนอีกหลายประเภท เส้นห์ของเพลงลูกทุ่งคือได้บันทึกปรากฏการณ์ต่าง ๆ ปรากฏการณ์ประเภทหนึ่งที่บรรจุไว้ในเนื้อหาเพลงลูกทุ่งจำนวนมากก็คือความแห้งแล้ง ความเดือดร้อนลำเค็ญของพี่น้องชาวภาคอีสาน ซึ่งภาคนี้มีอาณาบริเวณกว้างขวางมากและมีประชาชนอยู่ถึง 1 ใน 3 ของประเทศ นักร้องที่สะท้อนถึงปรากฏการณ์ความแห้งแล้งก็มีศักดิ์สยาม เพชรชมพู่ ในเพลงทุ่งกุลาร้องไห้ เพลงของสายัณห์ สัญญา น้ำตาอีสาน ซึ่งครูชลธิ์ ธารทองกล่าวไว้ว่าเพลงนี้มีมนต์ถึงขนาดที่ทำให้คนอีสานซึ่งไปอยู่ต่างถิ่นได้ฟังถึงกับร้องไห้ด้วยความตื่นตันใจ นอกจากนั้นยังมีเพลง

ข้าวไม่มีขายของศรเพชร ศรสุพรรณ เมื่อแห้งแล้งลำเค็ญ ฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล ข้าวก็ปลูกไม่ได้ไม่มีอะไรกิน ความทุกข์ยากเดือดร้อนเหล่านี้ได้มีโอกาสสะท้อนวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไร่ ชาวนาซึ่งถือเป็นกระดูกสันหลังของประเทศ ทำนาเลี้ยงคนส่วนใหญ่ ทำให้ชาวบ้านทั่วไปมีความรู้สึกภูมิใจ ในฐานะที่ตัวเองเกิดมา มีสภาพเช่นนี้ เพลงลูกทุ่งได้พยายามทำหน้าที่ของตัวเองในการสะท้อนสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม (บุญเลิศ ช่างใหญ่, 2533, น. 176-180) ดังตัวอย่างเพลงสาววังสะพุง ศิลปิน : ศิริพร อำไพพงษ์ (2545)

เฮ็ดงานประจำที่เบงค์ ตำแหน่งขายลอตเตอรี่ ที่ทำงาน บ่มีเก้าอี้ อาศัยนั่งลี้อยู่ข้างบันได เดินทางมาจากเมืองหนาว ถิ่นฝ้ายขาว อีสานแดนไกล อำเภอวังสะพุงเด้ออ้าย หมู๋ข่อยเป็น

สาวไทเลย

จากตัวอย่างข้างต้นบทเพลงสาววังสะพุงของศิริพร อำไพพงษ์ ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2561, น. 184) ได้แก่ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) คือคำว่าอำเภอวังสะพุง การใช้การเรียกขาน (system of address) คือคำว่า อีสาน อ้าย และหมู๋ข่อยเป็นสาวไทเลย การอ้างถึง (referencing) คือคำว่า ถิ่นฝ้ายขาว การใช้คำกริยา (verb forms) คือคำว่า เฮ็ดและ บ่มี ถ้อยคำเหล่านี้ทำให้เห็นภาพท้องถิ่นอีสานได้เป็นอย่างดี

การศึกษาบทเพลงลูกทุ่งไทยที่ประพันธ์โดยศิลปินชาวอีสานอย่างสลา คุณวุฒิ อดีตครูที่ผันตัวเองเป็นนักประพันธ์เพลงแนวลูกทุ่งอีสาน โปรดิิวเซอร์เพลง และนักร้องเพลงลูกทุ่ง ผู้อยู่ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลังนักร้องลูกทุ่งดังหลายคน มีผลงานการแต่งเพลงที่โด่งดังเป็นที่รู้จัก เช่น ยาใจคนจน ปริญญาใจ โทรหา แหน่เด้อ เป็นต้น สลา คุณวุฒิเกิดในครอบครัวชาวนาชนบทอีสาน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดอุดรธานี (นิรนาม, 2558) จะทำให้เห็นภาพสะท้อนสังคมอีสานที่เป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญของชาติไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานเป็นภาคที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ครอบคลุมเนื้อที่ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณหนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทย เช่นเดียวกันประชากรของภาคนี้มีจำนวนหนึ่งในสามของประชากรทั้งประเทศ (คายส์, 2552, น. 26) บทเพลงลูกทุ่งนั้นทำหน้าที่สะท้อนภาพสังคมจึงเป็นการสะท้อนสภาพสังคม ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมไทย รวมถึงอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของกลุ่มชน นั้น ๆ ดังงานวิจัยเรื่องเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมระหว่างปี พ.ศ. 2544-2545 : การศึกษาเนื้อหาภาษาและภาพสะท้อนสังคมของรัฐวรรณ จุฑาพานิช (2547, บทคัดย่อ) ที่กล่าวถึงเพลงลูกทุ่งว่าสามารถสร้างความบันเทิงแก่ผู้ฟังและมีอิทธิพลต่อสังคมตามยุคสมัยด้วย การนำเสนอบทเพลงจึงต้องพยายามสร้างสรรค์ให้เข้ากับยุคสมัยและลักษณะส่วนใหญ่ของสังคมนั้น ๆ มากที่สุดเพื่อเข้าถึงตัวตนของกลุ่มผู้ฟัง รวมถึงสร้างตัวตนเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของพิษณุพงษ์ ญาณศิริ (2556, บทคัดย่อ) เรื่องภาพสะท้อนสังคมกับวรรณคดีในเพลงลูกทุ่งไทย พ.ศ.2500-2550 ที่พบภาพสะท้อนด้านสังคม ได้แก่ อาชีพ ปัญหาสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ การคมนาคม การศึกษา การสื่อสาร การปกครอง และการแบ่งชนชั้น ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรม คือความรัก ที่อยู่อาศัย ประเพณี นันทนาการ เอกลักษณ์ไทย การแต่งกาย อาหาร การเกี่ยว

พาราสิ การเลือกคู่ครอง อุปกรณ์เครื่องใช้ ศิลปะ การอบรมสั่งสอนและเครื่องดนตรีล้วนเกี่ยวข้องกับการเข้าถึงสังคมของกลุ่มผู้ฟัง สังคมมีอิทธิพลต่อบทเพลงและบทเพลงก็มีอิทธิพลต่อสังคมเช่นเดียวกัน งานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ล้วนแสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งไทย

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการศึกษาภาพสะท้อนสังคมอีสานในบทเพลงลูกทุ่งไทยที่ประพันธ์โดยสลา คุณวุฒิ การคัดเลือกเพลงพิจารณาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอีสานและศิลปินผู้ขับร้องเป็นคนอีสาน เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้วิถีชีวิตและจิตใจชาวอีสาน และเข้าใจถึงสภาพสังคมอีสานที่นำเสนอผ่านบทเพลงลูกทุ่งไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมอีสานในบทเพลงลูกทุ่งไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องภาพสะท้อนสังคมอีสานในบทเพลงลูกทุ่งไทยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ประกอบด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ (Qualitative Data) รวบรวมข้อมูลความรู้จากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นกลวิธีทางภาษาในข้อความ วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคม เนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคมประเภทต่าง ๆ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังรายละเอียดการดำเนินการวิจัยต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัย ได้แก่ บทเพลงลูกทุ่งไทยที่ประพันธ์โดยสลา คุณวุฒิ บทเพลงเหล่านี้อยู่ในอัลบั้มคนสร้างเพลง เพลงสร้างคน ชุดที่ 1-4 อัลบั้มละ 50 เพลง รวมจำนวน 200 เพลง ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) เลือกบทเพลงที่มีถ้อยคำและเนื้อหาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอีสาน รวมถึงบทเพลงที่ขับร้องโดยศิลปินที่เป็นคนอีสาน จำนวน 172 เพลง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยตามกรอบแนวคิดกลวิธีทางภาษาในข้อความของจันทิมา อังคพณิชกิจ (2561, น. 180-213) กรอบแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมที่จะทำให้เห็นภาพสะท้อนสังคมของตรีศิลป์ บุญขจร (2523, น. 5-10) กรอบแนวคิดเนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคมประเภทต่าง ๆ ของทัศนีย์ ทองสว่าง (2549, น. 5) และกรอบแนวคิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของพระมหาสนอง ปัจโจปการี (2553, น. 184-187) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กรอบแนวคิดกลวิธีทางภาษาในข้อความของจันทิมา อังคพณิชกิจ (2561, น. 180-213) ได้แก่

2.1 กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้คำศัพท์ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

2.1.1 การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) เป็นกลวิธีที่ใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2.1.2 การเรียกขาน (system of address) เป็นกลวิธีที่ใช้เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2.1.3 การอ้างถึง (referencing) เป็นการแสดงถึงมุมมองของผู้พูด ที่มีต่อสิ่งหรือบุคคลที่กำลังพูดถึง

2.1.4 การใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยคและคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา

2.2 กลวิธีการขยายความ (modification) หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่เป็นส่วนขยาย อาจเป็นคำ วลี หรืออนุพจน์

2.3 กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม เป็นการอาศัยบริบทภายนอกตัวบท ซึ่งสัมพันธ์กับความรู้ ความคิด และข้อมูลทางสถานการณ์และด้านสังคมวัฒนธรรมประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

2.3.1 การใช้มูลบท (presuppositions) เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว หรือมีความคิดหรือเจตนาบางอย่างแฝงอยู่

2.3.2 การปฏิเสธ (negation) เป็นการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอข้อมูลในเชิงปฏิเสธหรือแย้งกับความคิด เหตุการณ์หรือข้อมูลที่มีมาก่อนหน้า

2.3.3 การกลบเกลื่อน หรือการเบี่ยงบัง (hedging) เป็นการใช้อุปมาเพื่อแสดงระยะห่างของผู้เขียนที่ไม่ต้องการจะนำตัวเองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของตัวบทหรือของความคิดที่แฝงอยู่หรือสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้า

2.3.4 การใช้วัจนกรรม การวิเคราะห์ข้อความด้านวัจนกรรมแบ่งได้ดังนี้

1) วัจนกรรมชี้แนะ (directive) คือกลวิธีแสดงเจตนาของผู้เขียนสื่อไปยังผู้อ่าน

2) วัจนกรรมแสดงความรู้สึก (expressive) คือวัจนกรรมที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดซึ่งรวมถึงการแสดงความคิดเห็นของผู้พูดที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

3) วัจนกรรมการผูกมัด (commissive) ข้อความที่แสดงวัจนกรรมการผูกมัดมักจะใช้เมื่อ ผู้พูดต้องการแสดงให้ผู้ฟังทราบถึงสิ่งที่ผู้พูดตั้งใจจะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต

2.3.5 การใช้อุปลักษณ์ (metaphor) เป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดจินตภาพบางอย่าง ในการวิเคราะห์ข้อความอาจพบการใช้อุปลักษณ์ 2 ลักษณะ ได้แก่

1) อุปลักษณ์เชิงภาพพจน์ (figuration metaphor) เป็นการใช้อุปมาเพื่อแสดงการเปรียบเทียบในลักษณะที่นำเอาสิ่งที่ต่างกัน 2 สิ่งแต่มีคุณสมบัติบางอย่างร่วมกันมาเปรียบเทียบกับ

2) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) เป็นการใช้อุปมาของบุคคลในสังคมหนึ่งโดยไม่รู้ตัว

2.3.6 การประชดประชัน (irony) หรือการย้อนแย้ง เป็นกลวิธีการใช้ภาษาประเภทหนึ่งที่ต้องการนำเสนอข้อมูลโดยกล่าวถึงสิ่งหนึ่งให้มีความหมายไปอีกทางหนึ่ง หรือในทางตรงกันข้าม

2.3.7 การใช้เรื่องเล่า (narrative) เป็นกลวิธีทางภาษารูปแบบหนึ่งที่มีการนำเสนอเรื่องราวในลักษณะที่เป็นการบอกเล่าแบบเรียงตามลำดับเวลาปรากฏอยู่ในข้อความประเภทหนึ่ง ๆ

2.3.8 การใช้สหบท (intertextuality) เป็นลักษณะที่สื่อให้รู้ว่ามีความคิดหรือตัวบทอื่นที่มีอยู่ก่อนปรากฏอยู่ด้วย

กรอบแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมที่จะทำให้เกิดเห็นภาพสะท้อนสังคมของ ตรีศิลป์ บุญขจร (2523, น. 5-10) กล่าวว่าวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมแบ่งเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมจากประสบการณ์ของผู้เขียน
2. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่
3. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน เนื่องจากนักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคม

กรอบแนวคิดเนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคมประเภทต่าง ๆ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของทัศนีย์ ทองสว่าง (2549, น. 5) แบ่งประเภทสังคมตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. สังคมแบบปฐมนุญ เป็นลักษณะของสังคมชนบทหรือสังคมประเพณี
2. สังคมแบบทุนนิยม เป็นลักษณะสังคมแบบชาวเมือง

กรอบแนวคิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของพระมหาสนอง ปัจโจปการี (2553, น. 184-187) กล่าวว่า การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หมายถึง ข้อผูกพันที่มีต่อกันทางสังคมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน อีกนัยหนึ่งหมายถึง การกระทำระหว่างกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในสังคม การกระทำของมนุษย์แต่ละคนจึงมีความสัมพันธ์กับการกระทำของคนอื่น ๆ ในสังคม ขงจื้อจัดรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานของสังคมจีนไว้ 5 รูปแบบคือ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับ ผู้ใต้ปกครอง บิดามารดากับบุตรธิดา สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การรวบรวมตัวบทที่ใช้ศึกษา โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งการคัดเลือกผู้ประพันธ์บทเพลงลูกทุ่งไทยที่มีชื่อเสียง คือสลา คุณวุฒิ (นิรนาม, 2558) เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการประพันธ์เพลงแนวลูกทุ่งอีสาน รวบรวมรายชื่อเพลงจากเว็บไซต์ <http://www.gmmshops.com/product> อัลบั้มคนสร้างเพลง เพลงสร้างคน ชุดที่ 1-4 อัลบั้มละ 50 เพลง รวม 200 เพลง แล้วคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคือเพลงที่มีถ้อยคำและเนื้อหาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอีสาน รวมถึงบทเพลงที่ขับร้องโดยศิลปินที่เป็นคนอีสาน ซึ่งมีทั้งหมด 172 เพลง และรวบรวมเนื้อเพลงจากเว็บไซต์ <http://เพลง.meemodel.com>

3.2 ศึกษากรอบแนวคิดกลวิธีทางภาษาในข้อความ กรอบแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมที่จะทำให้เกิดเห็นภาพสะท้อนสังคม กรอบแนวคิดเนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เกิดเห็นภาพสังคมประเภทต่าง ๆ และกรอบแนวคิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 คัดเลือกถ้อยคำที่สื่อความหมายถึงท้องถิ่นอีสาน นับจำนวนรูปภาษาโดยนับการปรากฏซ้ำ และคิดค่าร้อยละ

4.2 จัดกลุ่มความหมายของถ้อยคำตามภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ และประเภทของสังคม

4.3 นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ แสดงตารางข้อมูลเชิงปริมาณประกอบ และอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย จากการวิจัยเรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมอีสานในบทเพลงลูกทุ่งไทย” ผู้วิจัยพบผลการวิจัย 2 ส่วน ดังนี้

1. ภาพสะท้อนสังคมอีสานจากบทเพลงลูกทุ่งไทย ผลการวิจัยพบว่าภาพสะท้อนสังคมอีสาน ในบทเพลงลูกทุ่งไทยมี 3 ด้าน แสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดภาพสะท้อนสังคมอีสานด้านต่าง ๆ

ภาพสะท้อนสังคมอีสาน	จำนวนถ้อยคำ (แห่ง)	ร้อยละ
1. ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต	168	87.96
1.1 ภาพสะท้อนขนบธรรมเนียมประเพณีอีสาน	28	14.66
1.2 ภาพสะท้อนคำสอนของศาสนา	38	19.90
1.3 ภาพสะท้อนปรัชญา	81	42.40
1.4 ภาพสะท้อนเศรษฐกิจ	15	7.86
1.5 ภาพสะท้อนการปกครอง	6	3.14
2. ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นประสบการณ์ตรงของผู้ประพันธ์	20	10.47
3. ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง	3	1.57
รวม	191	100

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคมอีสาน 3 ด้าน ได้แก่ ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตซึ่งพบมากที่สุด รองลงมาคือภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นประสบการณ์ตรงของผู้ประพันธ์ และภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง ตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต วิถีชีวิต คือ พฤติกรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ตั้งแต่เข้านอนจนตื่นนอน พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำ ไม่ว่าจะเป็นการพูด การดื่ม การอ่าน การเขียน การทำงาน การสวมใส่เสื้อผ้า การติดต่อสัมพันธ์ เป็นต้น (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553, น. 344) ผลการวิจัยพบดังนี้

1.1.1 ภาพสะท้อนขนบธรรมเนียมประเพณีอีสาน ขนบธรรมเนียมประเพณีมาจากคำว่า ขนบธรรมเนียม และประเพณี ประภาศรี สีหอำไพ (2550, น. 14-15) กล่าวว่า ขนบธรรมเนียม (customs) เป็นวิธีปฏิบัติตนในโอกาสต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับ การปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลในสังคมนี้ ทำตามความนิยมที่เคยชิน ถ้าทำผิดความนิยมก็มักไม่เป็นความผิดร้ายแรงนอกจากถูกตำหนิตัวคนเดียว ส่วนประเพณี (traditions) เป็นขบวนการที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคมซึ่งยึดถือ มานานจนเป็นระเบียบแบบแผน ถ้าใครฝ่าฝืนมักได้รับโทษทางสังคม ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 28 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 14.66 เช่น ลำแข้งผูกแขนรับขวัญ ผাগไขไก่อมาเข้าพาขวัญ มือกินดอง ดังตัวอย่างเพลงกระท่อมหำใจ ศิลปิน : ศร สินชัย (2545)

(1) กระท่อมหำใจฟางกลางทุ่งนาชีกระต่าย คือหม่องพักชาย คนฮักพ่ายจากใจสาว หลบมานอนลี ตั้งแต่วันที่ย้ายฮู้ข่าว ว่าสิมีผู้บ่าว มาขอเจ้าไปแต่งงาน...เข้าบ้านบ่ได้ นอนเลี้ยงไก่อยู่ทุ่งนา มือวันน้องวิวาห์ ผากไขไก่อมาเข้าพาขวัญ จากวันนี้ฮ้าย สิขอเฮ็ดใจให้เป็นทาน เอาเสียงนกกาปลอกขวัญ อยู่ในกระท่อมหำใจ

จากตัวอย่างเพลงกระท่อมหำใจของศร สินชัย ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2561, น. 191) ได้แก่ การใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยคและคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคที่มีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย คือคำว่า แต่งดอง หมายถึง แต่งงานหรือประเพณีแต่งงานของท้องถิ่นอีสาน คนอีสานเรียกประเพณีแต่งงานว่าแต่งงานหรืองานกินดอง ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน และกลวิธีการขยายความ (modification) หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่เป็นส่วนขยาย อาจเป็นคำวลี หรืออนุพจน์ คือผากไขไก่อมาเข้าพาขวัญ เนื่องด้วยประเพณีแต่งงานของคนอีสานนั้นเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะผลัดกันป้อนไข่ต้มระหว่างร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ คู่บ่าวสาว ส่วนคำว่าพาขวัญนั้นหมายถึงพานบายศรีอันเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบพิธีในประเพณีแต่งงานของคนอีสาน

1.1.2 ภาพสะท้อนคำสอนของศาสนา การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา หมายถึง การปลูกฝังสร้างเสริมความรู้สึกรู้จักคิด ความยึดมั่นที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม ความเลื่อมใส ศรัทธา และปฏิบัติตามคำสั่งสอนในศาสนา และยึดถือปฏิบัติที่ตั้งอยู่ในความดีงาม (ณรงค์ เส็งประชา, 2539 น. 90) ซึ่งถือเป็นคำสอนของศาสนา ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 38 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 19.90 เช่น ทั้งที่ใจฮักแต่บ่อยากขวางทางใจ สิทธิผู้มาซำมีวาสนาแค่เพียงคิดฮอด ยอมอยู่ข้างใจแต่ไม่ขอเป็นสำรอง บ่เจตนาแย่งแฟนผู้ใด ดังตัวอย่างเพลงทำบาบปลง ศิลปิน : ศิริพร อำไพพงษ์ (2544)

(2) **บุญบ่สมอ้าย** คิดไปปวดดวงแด่ พ่อฮักแท้แต่ว่าอ้ายบโสด **โอสวรรค์ให้รางวัลหรือทำโทษ** ถึงได้กำหนดให้มาฮักแฟนเพิ่น ฟังเมื่อเขาเอ็น **อ้ายเป็นพ่ออินาง...อ้ายฮักแท้รู้แก่ใจ** ตลอดเวลา เราเจอะกันซ้ำ จึงได้แต่หาทางปลง **ทำบ่ลงน้องทำบาบ่ลง เอ็ดบ่ลงน้องเอ็ด** **บาบ่ลง** หยุดเถิดหนาอ้ายอย่ามาพะวง ชาตินี้คงได้เป็นแค่ซู้ทางใจ **เขาสาเด้ออ้าย ฮักไป** **กับตี** ให้รักนี้หยุดไว้ที่ลาไกล

จากตัวอย่างเพลงทำบาบ่ลงของศิริพร อำไพพงษ์ ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพณชกิจ (2561, น. 188) ได้แก่ การเรียกขาน (system of address) เป็นกลวิธีที่ใช้เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในข้อความประเภทงานเขียนมักเป็นการอ้างถึงโดยใช้คำเรียกขานเป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 คือคำว่า อ้าย หมายถึง ชายผู้เป็นที่รัก การอ้างถึง (referencing) เป็นกลไกหนึ่งของการเชื่อมโยงความ เป็นการแสดงถึงมุมมองของผู้พูด ที่มีต่อสิ่งหรือบุคคลที่กำลังพูดถึง การอ้างถึงอาจประกอบด้วยคำเดียว วลี หรือประโยคในคำว่า แฟนเพิ่น และอ้ายเป็นพ่ออินาง การใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย คือคำว่า ทำบ่ลง ทำบาบ่ลง เอ็ดบ่ลง เอ็ดบาบ่ลง เป็นการเน้นย้ำให้ผู้ฟังรับรู้ถึงเจตนาที่ต้องการหยุดพฤติกรรมผิดศีลธรรม และคำกริยา เขา คำว่าเขา หมายถึง หยุด และพบคำว่าบุญและสวรรค์ ที่แสดงถึงความเชื่อของศาสนาในการทำมาความดีด้วย

1.1.3 ภาพสะท้อนปรัชญา ปรัชญา คือ หลักการและกระบวนการอันเป็นสาระสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในสิ่งเกี่ยวกับมนุษย์อย่างมีเหตุผล และข้อเท็จจริงในเชิงทฤษฎี เช่น ปรัชญาการเมือง ปรัชญาสังคม (พระมหาสนอง ปิจโจปารี, 2553 น. 319) ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 81 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 42.40 เช่น คนหนึ่งสู้งานสร้างตน ขอสักวันช่วยคุ้มครองใจ บ่เสียใจเลยที่เคยอกหัก กว่าลื้อเกวียนรักจะเล่น ดังตัวอย่างเพลงคือเจ้าเท่านั้น ศิลปิน : ไหมไทย ใจตะวัน (2552)

(3) **ต้นต้นมาแสนไกล ด้วยจุดหมายเพื่อเป็นผู้ชายของเจ้า ก็หลักกิเลส ฝ่าทาง จนทน** **ความเหน็ดหนาว ไม่ท้อต่อทุกความเศร้า ก็เพื่อมีเจ้าเป็นแฟน สร้างด้วยแรงของใจ** **แก้ร้อนโซ่ที่กั้นทางใจเหนียวแน่น ฝ่าแรงกดดันของการกีดกันที่ยากสุดแสน** **กว่าลื้อเกวียนรักจะเล่น** **ข้ามแดนข้ามาก็ครั้ง**

จากตัวอย่างเพลงคือเจ้าเท่านั้นของไหมไทย ใจตะวัน พบภาพสะท้อนปรัชญาโดยใช้กลวิธีทางภาษาในข้อความ (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2561, น. 211) คือการใช้เรื่องเล่า (narrative) เป็นกลวิธีทางภาษารูปแบบหนึ่งที่มีการนำเสนอเรื่องราวในลักษณะที่เป็นการบอกเล่าแบบเรียงตามลำดับเวลาปรากฏอยู่ในข้อความประเภทหนึ่ง ๆ คือคำว่า กว่าลื้อเกวียนรักจะเล่น แสดงให้เห็นปรัชญาหรือหลักความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นการบอกเล่าแบบเรียงตามลำดับเวลาว่าอดทน ต่อสู้ รอคอยเป็นเวลานานกว่าจะสมหวังในความรัก

1.1.4 ภาพสะท้อนเศรษฐกิจ เศรษฐกิจ (Economic) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ให้ได้มากที่สุดและประหยัดที่สุด (พระมหาสนอง ปัจโจปาริ, 2553, น. 227) ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 15 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 7.86 เช่น เศรษฐกิจบดี้ ตลาดหุ้นเหงาน งานหดเงินหายรายได้หมด บัญชีเงินที่ติดหล่ม ดังตัวอย่าง เพลงเวลคัม ทุ ทำนา ศิลปิน : ไหมไทย ใจตะวัน (2552)

(4) แคโรงงานปิดคิดหยั่งกะดื้อ ทุ้งนาแม่พ่อของเฮายังมี โรงงานโดนน้องข้าวออกทีวี
**เศรษฐกิจบดี้ รัฐบาลเห็นว่า โรงงานเสียทำโรงงานยังอยู่ เก็บแคใจสู้ของนางคินมา เสียบ้าน
เสียรถเสียหยดน้ำตา จั่งชี้ละหนาดูตสากรรม**

จากตัวอย่างเพลงเวลคัม ทุ ทำนาของไหมไทย ใจตะวัน ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2561, น. 184) คือการใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย ในคำว่าโรงงานปิด โรงงานโดนน้อง โรงงานเสียทำ เสียบ้าน เสียรถ เสียหยดน้ำตา การอ้างถึง (referencing) เป็นกลไกหนึ่งของการเชื่อมโยงความ เป็นการแสดงถึงมุมมองของผู้พูด ที่มีต่อสิ่งหรือบุคคลที่กำลังพูดถึง การอ้างถึงอาจประกอบด้วยคำเดียว วลี หรือประโยค ในคำว่าเพิ่น ในที่นี้หมายถึง รัฐบาล (Government) คือคณะบุคคลซึ่งทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองภายใต้กลไกของอำนาจรัฐ (พระมหาสนอง ปัจโจปาริ, 2553, น. 238) กลวิธีการขยายความ (modification) หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่เป็นส่วนขยาย อาจเป็นคำ วลี หรืออนุพจน์ ถ้าเป็นส่วนขยายนามก็เป็นคำคุณศัพท์หรืออนุพจน์ขยายนาม ถ้าเป็นส่วนขยายกริยาก็เป็นคำวิเศษณ์หรืออนุพจน์วิเศษณ์ เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยายให้มีความหมายเด่นชัด เกิดภาพหรือความคิดบางอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น บทเพลงนี้ปรากฏถ้อยคำ ที่เป็นส่วนขยายคือคำว่า บดี้ ขยายคำว่า เศรษฐกิจ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดด้วยวิธีต่าง ๆ นั้นสนองความต้องการของมนุษย์ได้ไม่ดีพอ เพลงนี้ต้องการ ให้กำลังใจคนรักว่าแม่เศรษฐกิจไม่ดี โรงงานปิดกิจการ แต่ที่บ้านเกิดก็ยังมียุ้งนาของพ่อแม่ให้ทำมา หากิน ขอให้น้องกลับมา และไม่ต้องเสียใจที่สูญเสียทรัพย์สินไป

1.1.5 ภาพสะท้อนการปกครอง การปกครองหรือการบริหาร คือศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จโดยที่ผู้บริหารมักจะไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือก (เต็มศักดิ์ ทองอินทร์, 2547, น. 3) ผลการวิจัยพบถ้อยคำน้อยที่สุดคือจำนวน 6 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 3.14 เช่น เป็นสามัญชน กองทุนหมู่บ้าน ราษฎรชั่วคราว รัฐบาลเห็นว่า ดังตัวอย่างเพลงบ่มีสิทธิ์เหน้อย ศิลปิน : ไหมไทย ใจตะวัน (2553)

(5) หนักครับพีแต่บ่มีสิทธิ์เหน้อย ชีวิตเปื่อย ๆ ของราษฎรมือเปล่า เหมือนฟ้าตัดขาด
บ่ยอมนับญาติกับเรา... อยู่เขตห้ามท้อ ต้องเพิ่มทุนความทน สิทธิ์เลือกตั้งก็สี่ป้อทน แต่มี
สิทธิ์เลือกจนตลอดชีพครับพี

จากตัวอย่างเพลงป๊อปที่มีลีลาเนื้อร้องของไทย ใจตะวัน ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคณชกิจ (2561, น. 184) คือการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) เป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แสดงมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง มักมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ในคำว่าราชภูร หมายถึง พลเมืองของประเทศ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1001) การใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย ในคำว่าอยู่เขต เป็นการบ่งบอกถึงการปกครองหรือพื้นที่ที่อาศัยอยู่ และคำว่าสิทธิ์เลือกตั้ง แสดงถึงการปกครองในสังคมไทยที่ต้องเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย ถ้อยคำเหล่านี้จึงเป็นภาพสะท้อนการปกครอง

1.2 ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นประสบการณ์ตรงของผู้ประพันธ์ วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม มีใช้การสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของวรรณกรรม (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2523, น. 5) ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 20 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 10.47 เช่น เรียนคุณครูประจำชั้น ลูกศิษย์ของครูคนนี้ บักล่าบอครูครูภาษาไทย ดังตัวอย่างเพลงตามรอยไม้เรียว ศิลปิน : ไมค์ ภิรมย์พร (2544)

(6) ครูครับจำศิษย์คนนี้ได้ไหม ศิษย์คนที่ครูกลุ่มใจ เมื่อตอนผมเรียน ป.6 การบ้านไม่ทำ สอนไม่จำ ข้างยังสอบตก ทำตัวเป็นเด็กหัวโจก เรียน ป.6 ตกซ้ำหลายปี ศิษย์คนที่ถูกครูตีกันเขียว...ผมกลับมาแล้ววันนี้ ด้วยความคิดถึงคุณครู...เมื่อออกโรงเรียน...ครูครับจำศิษย์คนนี้ได้ไหม กลับมาพร้อมพานดอกไม้ไหว้ครูผู้เคยปรานี กราบขอภัยที่ผมเคยทำตัวไม่ดี ลูกศิษย์ของครูคนนี้ได้ดีเพราะรอยไม้เรียว

จากตัวอย่างข้างต้นเพลงตามรอยไม้เรียวของไมค์ ภิรมย์พร ปรากฏการใช้กลวิธีทางภาษาในข้อความของจันทิมา อังคณชกิจ (2561, น. 199) คือการใช้มูลบท (presuppositions) เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว หรือมีความคิดหรือเจตนาบางอย่างแฝงอยู่ในข้อความ มูลบทที่บอกถึงอดีต คือ การเท้าความเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นแล้วในข้อความ ครูครับจำศิษย์คนนี้ได้ไหม ศิษย์คนที่ครูกลุ่มใจ เมื่อตอนผมเรียน ป.6 การบ้านไม่ทำ สอนไม่จำ ข้างยังสอบตก ทำตัวเป็นเด็กหัวโจก เรียน ป.6 ตกซ้ำหลายปี ศิษย์คนที่ถูกครูตีกันเขียว เมื่อออกโรงเรียน ส่วนมูลบทที่บอกถึงปัจจุบันพบในข้อความผมกลับมาแล้ววันนี้ กลับมาพร้อมพานดอกไม้ไหว้ครูผู้เคยปรานี กราบขอภัย ที่ผมเคยทำตัวไม่ดี ลูกศิษย์ของครูคนนี้ได้ดีเพราะรอยไม้เรียว เป็นการบอกว่าในวันนี้ศิษย์คนนี้ได้ดีเพราะคำสั่งสอนของครู วันนี้จึงขอขมาที่เคยทำสิ่งไม่ดีกับครูไว้ จากกลวิธีทางภาษาเหล่านี้ทำให้เกิดภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นประสบการณ์ตรงของผู้ประพันธ์ ที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับครูและศิษย์เพราะในอดีตสลา คุณวุฒิ เคยรับราชการครูมาก่อน

1.3 ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง คำว่า อุดมการณ์ ความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1422) หมายถึง หลักการที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 1.57 เช่น มีสิทธิ์เลือกตั้งก็สปีต่อน ทหารเกณฑ์แห่งกองทัพไทย ชายชาติทหาร ดังตัวอย่างเพลงชีวิตเพื่อชาติ หัวใจเพื่อเธอ ศิลปิน : มนต์แคน แก่นคูน (2553)

(7) วันเกณฑ์ทหาร อ้ายจับได้ใบแดง ยีดอกเตรียมรับตำแหน่ง ทหารเกณฑ์แห่งกองทัพไทย แขนยีนส์ตัวเก่า บอกลาผมยาวสังสาวแพนอ้าย ไปทำหน้าที่ยิ่งใหญ่ แต่หัวใจฝากไว้กับเธอ...เกิดเป็นไทย ได้สิทธิ์รับใช้ชาติคือความมั่งคั่ง บ่เสียชาติลูกผู้ชาย ภูมิใจเถิดนะอย่าเสียน้ำตาเลยแพนอ้าย รอเต็มแรงใจ ในยามที่เราไกลกัน ชีวิตเพื่อชาติ หัวใจเพื่อเธอ ท่องไว้เสมอ กฎแห่งใจชายชาติทหาร

จากตัวอย่างเพลงชีวิตเพื่อชาติ หัวใจเพื่อเธอของมนต์แคน แก่นคูน ปรากฏการใช้กลวิธีทางภาษาในข้อความ (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2561, น. 211) คือการใช้เรื่องเล่า (narrative) เป็นการบอกเล่าแบบเรียงลำดับเวลาเพื่อแสดงรายละเอียด พบในข้อความวันเกณฑ์ทหาร อ้ายจับได้ใบแดง ยีดอกเตรียมรับตำแหน่ง ทหารเกณฑ์แห่งกองทัพไทย แขนยีนส์ตัวเก่า บอกลาผมยาวสังสาวแพนอ้าย ไปทำหน้าที่ยิ่งใหญ่ ข้อความเหล่านี้เป็นการเล่าเรื่องราวตามลำดับเวลาที่เกิดเหตุการณ์ว่าผู้พูดจะต้องทำตามหน้าที่ของชายไทยในการเป็นทหารเกณฑ์ จึงต้องตัดผมสั้นและบอกลาแพน การใช้วาทกรรมชี้แนะ (directive) เป็นกลวิธีแสดงเจตนาของผู้เขียนสื่อไปยังผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่านได้กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต สังเกตได้จากภาษาที่มีการใช้คำกริยาแสดงการแนะนำหรือการเตือน ในข้อความภูมิใจเถิดนะ อย่าเสียน้ำตาเลยแพนอ้าย รอเต็มแรงใจ ในยามที่เราไกลกัน เป็นเจตนาที่ต้องการปลอบใจแพนว่าอย่าเสียใจ ขอให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และวาทกรรมการผูกมัด (commissive) ข้อความที่แสดงวาทกรรมการผูกมัดมักจะใช้เมื่อผู้พูดต้องการแสดงให้ผู้ฟังทราบถึงสิ่งที่ผู้พูดตั้งใจจะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต วาทกรรมที่มักพบจะเป็นวาทกรรมสัญญา พบในข้อความชีวิตเพื่อชาติ หัวใจเพื่อเธอ ท่องไว้เสมอ กฎแห่งใจชายชาติทหาร จากบทเพลงนี้เป็นการสัญญาว่าจะรักกันคงมั่นแนบมาอยู่ไกลกัน ถ้อยคำเหล่านี้เกิดภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง คือความภาคภูมิใจของชายไทยที่เข้ารับการเกณฑ์ทหารหากจับได้ใบแดงและฝึกซ้อมยุทธวิธีทางทหารในค่ายทหารนานสองปีทำให้ต้องห่างกัน จึงฝากคำมั่นเพื่อเป็นสัญญาให้กับแพนสาวให้มั่นคงต่อกัน

2. รูปแบบสังคมที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคมอีสานประเภทต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบรูปแบบสังคมที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งไทย 3 แบบ คือ สังคมแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบท สังคมแบบทุติยนิคมหรือสังคมเมือง และสังคมแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบทและทุติยนิคมหรือสังคมเมืองผสมผสานกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคมอีสานแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบทและสังคมอีสานแบบทุติยนิคมหรือสังคมเมือง แสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดเนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งทำให้เห็นภาพสังคมอีสานแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบทและสังคมอีสานแบบทุติยนิคมหรือสังคมเมือง

ภาพสังคมแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบท	จำนวนถ้อยคำ (แห่ง)	ร้อยละ
1. การประกอบอาชีพ	24	14.72
1.1 ชาวนา	14	8.59
1.2 หมอลำ	3	1.84
1.3 ครู	2	1.23
1.4 นักเรียน	2	1.23
1.5 หางเครื่อง	1	0.61
1.6 นักร้องวงอิเล็กทรอนิกส์	1	0.61
1.7 ค้าขาย	1	0.61
2. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	102	62.58
2.1 ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คนรัก)	92	56.44
2.2 ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา	5	3.07
2.3 ระหว่างสามีกับภรรยา	2	1.23
2.4 ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน	2	1.23
2.5 ระหว่างครูกับศิษย์	1	0.61
3. การยึดถือจารีตประเพณีในการครองตนและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	37	22.70
รวม	163	100

ภาพสังคมแบบทุติยภูมิหรือสังคมเมือง	จำนวนถ้อยคำ (แห่ง)	ร้อยละ
1. การประกอบอาชีพ	19	16.97
1.1 รับจ้าง	5	4.47
1.2 ขายแรงงาน	4	3.58
1.3 พนักงานโรงงาน	3	2.68
1.4 นักเรียน	3	2.68
1.5 ทหารเกณฑ์	1	0.89
1.6 พนักงานรักษาความปลอดภัย	1	0.89
1.7 นักร้องคาเฟ่	1	0.89
1.8 ค้าขาย (ลอตเตอรี่)	1	0.89
2. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	83	74.10
2.1 ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คนรัก)	63	4.47
2.2 ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา	8	3.58
2.3 ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน	6	2.68
2.4 ระหว่างสามีกับภรรยา	3	2.68
2.5 ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง	1	0.89
2.6 ระหว่างพี่กับน้อง	1	0.89
2.7 ระหว่างครูกับศิษย์	1	0.89
3. การกำหนดกฎเกณฑ์และกฎระเบียบทางสังคม	10	8.93
รวม	112	100

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นผลการวิจัยว่าพบภาพสังคมอีสานแบบปฐมภูมิหรือสังคมชนบท 3 ด้าน ได้แก่ การประกอบอาชีพ พบอาชีพขานามากที่สุด การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมพบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คนรัก) มากที่สุด และการยึดถือจารีตประเพณีในการครองตนและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และภาพสังคมอีสานแบบทุติยภูมิหรือสังคมเมือง 3 ด้าน ได้แก่ การประกอบอาชีพ พบอาชีพรับจ้างมากที่สุด การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมพบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คนรัก) มากที่สุด และการกำหนดกฎเกณฑ์และกฎระเบียบทางสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 สังคมแบบปฐมภูมิหรือสังคมชนบท สังคมแบบปฐมภูมิ เป็นลักษณะของสังคมชนบทหรือสังคมประเพณี คือมีลักษณะความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ทำการเกษตรกรรม เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ มักอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน สมาชิกรู้จักกันเป็นอย่างดี และมีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง มีความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ยึดถือ

จาริตประเพณีเป็นแนวทางในการติดต่อสัมพันธ์และประกอบกิจกรรมต่าง ๆ (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549, น. 5) กล่าวว่า ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 163 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 55.63 เช่น ดอกจานบานแล้ว หัวท้องนา อธิษฐานวอนโขงแม่น้ำ ควายปักคู้ยู่หน้าถ่น จ้าแจ่วบองปั่นข้าวจากก่อง ดังตัวอย่างเพลงสาวอีเลคโทน ศิลปิน : ศิริพร อำไพพงษ์ (2545)

(8) นักร้อง**บ้านนอก**เคยออกเทป แต่งหน้าทาเลิศจับไมค์ร้องเพลง วงดนตรีคนจนอีเลคโทน ตัวเดียวบรรเลงรับงาน ราคาตัวเอง...ศิลปินบ้านนาหน้าตาบ่สวยบาดใจ กลางวันอยู่กับนาไร่ กลางคืนแสงไฟส่องตา

จากตัวอย่างเพลงสาวอีเลคโทนของศิริพร อำไพพงษ์ ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2561, น. 184) คือการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) เป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แสดงมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง มักมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ในคำว่า บ้านนอก บ้านนา และการใช้ คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยค ซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย ในคำว่าอยู่กับนาไร่ที่แสดงให้เห็นถึงสังคมแบบปฐมนูมิ หรือสังคมชนบท

2.1.1 การประกอบอาชีพ สังคมไทยยอมรับในสิทธิการถือครองทรัพย์สินส่วนบุคคลทั้ง สหกรรมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ยกเว้นที่ดินซึ่งถือเป็นทรัพย์สินของรัฐ ประชาชนมีสิทธิในการถือครอง เพื่ออาศัยหรือประกอบอาชีพได้อย่างอิสระและจะเป็นมรดกหรือซื้อขายก็ได้ (ณรงค์ เส็งประชา, 2539, น. 75) ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 24 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 14.72 เช่น จักตอกไม้ไผ่มัดฟ่อนข้าว ถิ่นนา ข้าวออกรวงเต็มทุ่ง เวทีคันทนา ดังตัวอย่างเพลงไอ้หนุ่มชุมชน ศิลปิน : ศร สินชัย (2548)

(9) คนจนคืออ้าย วันวาเลนไทน์ยังไปได้หนู ก็เพราะหัวใจไร้คู่ หากินหาอยู่ บนทางดินรน... ขับเคลื่อนล้อหน้า **คูโบต้า**เป็นหมู่คู่ใจ ฝนมาไถนาได้ มีบุญบ้านใด ขับไปฟังลำกะแมน

จากตัวอย่างเพลงไอ้หนุ่มชุมชนของศร สินชัย ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2561, น. 184) คือการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) เป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แสดงมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง มักมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ในคำว่า คูโบต้า แสดงให้เห็นถึงอาชีพชาวนา คูโบต้าเป็นชื่อยี่ห้อรถไถนาเดินตาม สำหรับชาวนาเป็นเครื่องมือหลักในกระบวนการทำนา คูโบต้าสามารถ ขับข้ามคันนาได้ มีล้อรถไถแบบเหล็ก คล่องตัว แม้ในพื้นที่ที่เป็นนาห่ม ชาวนาเรียกรถคูโบต้าว่าควายเหล็ก เพราะทำหน้าที่ไถนาแทนกระบือหรือควาย (นิรนาม, มปป.) ในบทเพลงนี้ให้ความสำคัญกับคูโบต้าว่าเป็นถึง เพื่อนคู่ใจและมีประโยชน์หลายประการ และการใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของ คำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย ในคำว่า ฝนมาและไถนา ที่แสดงถึงการประกอบอาชีพชาวนา

2.1.2 การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หมายถึงข้อผูกพันที่มีต่อกันทางสังคมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน อีกนัยหนึ่งหมายถึง การกระทำระหว่างกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในสังคม การกระทำของมนุษย์แต่ละคนจึงมีความสัมพันธ์กับการกระทำของคนอื่น ๆ ในสังคม (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553, น. 184-185) กล่าวเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมว่า ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 102 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 62.58 เช่น ใจน้องฝากกุญแจไว้กับพ่อ บุษายายเป็นพ่อพระในใจ ชีวิตคู่ แฟนผู้รักดี ดังตัวอย่างเพลงเพราะใจของอ้ายคือเธอ ศิลปิน : ไม้ พงศธร (2557)

(10) เธอสวยที่สุดมุมไหน แอคตติ้งใดที่ใจให้ผ่าน โทษนะไม่ใช่วิจารณ์ เป็นแค่ความเห็นของคนคนหนึ่ง ปากเจ้างามยามพูดคำว่ารัก เสียงเจ้าเป็นตาฮัก ยามบอกคำว่าคิดถึง

จากตัวอย่างเพลงเพราะใจของอ้ายคือเธอของไม้ พงศธร ปรากฏการใช้กลวิธีทางภาษา ในข้อความ (จันทิมา อังคพณิกิจ, 2561, น. 195) คือการขยายความ (modification) หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่เป็นส่วนขยาย อาจเป็นคำ วลี หรืออนุพากย์ ถ้าเป็นส่วนขยายนามก็เป็นคำคุณศัพท์ หรืออนุพากย์ขยายนาม ถ้าเป็นส่วนขยายกริยาก็เป็นคำวิเศษณ์หรืออนุพากย์วิเศษณ์ เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยายให้มีความหมายเด่นชัด เกิดภาพหรือความคิดบางอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในข้อความปากเจ้างามยามพูดคำว่ารัก เสียงเจ้าเป็นตาฮัก ยามบอกคำว่าคิดถึง คำว่ายามพูดคำว่ารัก ขยายคำว่าปากเจ้างาม คำว่ายามบอกว่ายาคิดถึง ขยายคำว่าเสียงเจ้าเป็นตาฮัก ภาษาถิ่นอีสาน คำว่าตาฮัก หมายถึง น่ารัก ถ้อยคำเหล่านี้แสดงถึงการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวหรือคนรักที่พูดจาหยอกล้อ ชื่นชมกัน เพื่อสานความสัมพันธ์รักให้แน่นแฟ้น

2.1.3 การยึดถือจารีตประเพณีในการครองตนและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของจารีต (Mores) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนถือเป็นการกระทำผิดทางศีลธรรม สังคมอาจรังเกียจและอาจถูกตัดออกจากสังคม ตัวอย่างของจารีตเป็นต้นว่าการเลี้ยงดูพ่อแม่ ตอบแทนเมื่อท่านแก่เฒ่าและเราอยู่ในภาวะที่รับผิดชอบได้ อนึ่งข้อห้ามทางศาสนา (Taboos) จัดเป็นจารีต (ณรงค์ เส็งประชา, 2539, น. 8) ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 37 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 22.70 เช่น มรดกจากชีวิตพ่อ ฝากแหวนแทนใจ ในนามแฟนเก่าขอเพียงรู้ข่าวเท่านั้น ใช้หนี้ค่าปุ๋ยช่วยแม่ทำนา ดังตัวอย่างเพลงมาเด้อขวัญเอ๋ย ศิลปิน : ไมค์ ภิรมย์พร (2542)

(11) ฝ่ายชายยังรอ มาผูกแขนรับขวัญ ผูกเบื้องซ้าย เพื่อให้ขวัญมา ผูกเบื้องขวา ขอให้หัวใจฝ่าฟัน ผูกแขนรับน้องคืนถิ่นฐาน เอ๋ยเอ๋ยพร้อมกัน ว่ามาเด้อขวัญเอ๋ย

จากตัวอย่างเพลงมาเด้อขวัญเอ๋ยของไมค์ ภิรมย์พร ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (จันทิมา อังคพณิกิจ, 2561, น. 184) คือการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) เป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แสดงมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง มักมีความเกี่ยวพันกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ในคำว่าฝ่ายชาย หมายถึง ด้ายสายสิญจน์สีขาว ใช้สำหรับผูกข้อมือ

อวยพรหรือเรียกขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวในพิธีบายศรีสู่ขวัญของคนอีสาน การใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย ในคำว่ายังรอ มาผูกแขนรับขวัญ ผูกแขนรับน้องคืนถิ่นฐาน เอ้ยเอิ้นพร้อมกัน ว่ามาเด้อขวัญเอ้ย ถ้อยคำเหล่านี้ปรากฏในการปฏิบัติตามจารีตประเพณี คือพิธีบายศรีสู่ขวัญเมื่อคนอีสานจะเดินทางออกจากบ้านหรือกลับถิ่นฐานบ้านเกิดจะจัดพิธีนี้เพื่อความเป็นสิริมงคล

2.2 สังคมแบบทุติยภูมิหรือสังคมเมือง สังคมแบบทุติยภูมิ เป็นลักษณะสังคมแบบชาวเมืองคือสมาชิกในสังคมมีการประกอบอาชีพแตกต่างกันตามความสามารถหรือความถนัดของแต่ละคน แบ่งงานกันทำ สมาชิกในสังคมมีการติดต่อสัมพันธ์กันเพียงผิวเผินตามตำแหน่งหน้าที่การงาน โดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ สร้างกฎเกณฑ์ข้อบังคับข้อตกลงหรือกฎหมายขึ้นมาควบคุมความประพฤติของสมาชิกอย่างเป็นทางการ (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549, น. 5) ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 112 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 38.23 เช่น ปากซอยมีร้านเซเว่น อยู่เมืองสวรรค์ เดินห้าง คนบ้านทุ่งเข้ากรุงเจอกัน ดังตัวอย่างเพลงเลดีกีนก้อย ศิลปิน : ข้าวทิพย์ ธิดาดิน (2554)

(12) **อยู่ในเมืองแสงไฟยังฮักถิ่นฐาน** บ่มีวันว่าช่อยสียเปลี่ยนไป ติดดินมาตั้งแต่บ่ยอกินลาบกินก้อยขึ้นสอยอีสาน มาเป็นแรงงานให้กับคนเมืองใหญ่

จากตัวอย่างข้างต้นเพลงเลดีกีนก้อยของข้าวทิพย์ ธิดาดิน ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพณชกิจ (2561, น. 191) คือการใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย ในประโยค อยู่ในเมืองแสงไฟยังฮักถิ่นฐาน และมาเป็นแรงงานให้กับคนเมืองใหญ่ ถ้อยคำเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงสังคมแบบทุติยภูมิหรือสังคมเมือง ว่าแม้ร่างกายจะอยู่ในเมืองใหญ่ที่เต็มไปด้วยแสงไฟ แต่จิตใจก็ยังรักอีสานบ้านเกิดไม่เคยเปลี่ยน

2.2.1 การประกอบอาชีพ สังคมไทยยอมรับในสิทธิการถือครองทรัพย์สินส่วนบุคคล ทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ยกเว้นที่ดินซึ่งถือเป็นทรัพย์สินของรัฐ ประชาชนมีสิทธิในการถือครองเพื่ออาศัยหรือประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ และจะเป็นมรดกหรือซื้อขายก็ได้ แต่ทั้งนี้รัฐอาจเวนคืนเพื่อประโยชน์ของทางราชการโดยรัฐชดใช้ค่าทดแทนในราคายุติธรรมรัฐยอมทำได้ (ณรงค์ เส้งประชา, 2539, น. 75) ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 19 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 16.97 เช่น นายร้อยหน้าลิฟท์ นักร้องคาเฟ่ สาวโรงงาน ดันรนรับจ้าง ดังตัวอย่างเพลงลูกสาวนายจ้าง ศิลปิน : ไมค์ ภิรมย์พร (2541)

(13) ผมยอมจำนน และพร้อมจะทนทุกอย่าง เมื่อมาพบนาง ลูกสาวนายจ้างคนสวย ถึงแม้ค่าแรง เจ้านายจะไม่อำนวย ผมเอาความสวย มาช่วยชดเชยค่าแรง

จากตัวอย่างเพลงลูกสาวนายจ้างของไมค์ ภิรมย์พร ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2561, น. 188) ได้แก่ การเรียกขาน (system of address) เป็นกลวิธีที่ใช้เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในข้อความประเภทรากานเขียนมักเป็นการอ้างถึงโดยใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่เรากำลังพูดด้วย คือคำว่า ลูกสาวนายจ้าง และการอ้างถึง (referencing) เป็นกลไกหนึ่งของการเชื่อมโยงความ เป็นการแสดงถึงมุมมองของผู้พูด ที่มีต่อสิ่งหรือบุคคลที่กำลังพูดถึง การอ้างถึงอาจประกอบด้วยคำเดียว วลี หรือประโยค คือคำว่า เจ้านาย ถ้อยคำเหล่านี้ที่แสดงถึงการประกอบอาชีพรับจ้างที่พร้อมจะอดทนทำงานอย่างแข็งขันเพราะมีแรงใจจากการได้เฝ้ามองลูกสาวคนสวยของเจ้านาย

2.2.2 การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หมายถึงข้อผูกพันที่มีต่อกันทางสังคมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน อีกนัยหนึ่งหมายถึง การกระทำระหว่างกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในสังคม การกระทำของมนุษย์แต่ละคนจึงมีความสัมพันธ์กับการกระทำของคนอื่น ๆ ในสังคม (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553, น. 184-185) ผลการวิจัยพบการปฏิสัมพันธ์จำนวน 83 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 74.10 เช่น ข่อยเป็นเมียเจ้า แม่คอยลูกทุกวัน คู่ชีวิต อ้ายฮักเจ้าเด้อ ดังตัวอย่างเพลงรอต้อคนดี ศิลปิน : ไข่ พงศธร (2555)

(14) มีสมองกับสองแขน มีคำว่าแฟนเป็นต้นทุนใจ มีความรักกับความฝัน เป็นแรงผลักดัน
จากบ้านมาไกล แต่ความฝันคนจน ใช้ความอดทนเป็นค่าใช้จ่าย คงเชื่อว่าต้องทำได้

จากตัวอย่างเพลงรอต้อคนดีของไข่ พงศธร ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2561, น. 191) คือการใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย คือคำว่า มี ในข้อความมีคำว่าแฟนเป็นต้นทุนใจ มีความรักกับความฝัน บทเพลงนี้แสดงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวหรือคนรัก ถือเป็นเสน่ห์ของบทเพลงลูกทุ่งไทย ซึ่งผลการวิจัยพบปฏิสัมพันธ์ประเภทนี้มากที่สุด

2.2.3 การกำหนดกฎเกณฑ์และกฎระเบียบทางสังคม สถาบันสังคมมีความสำคัญมากในฐานะส่งเสริมสร้างสรรคให้ไปตามกฎกติกาที่ตั้งอยู่ในกรอบรูปแบบที่ดี ระบบที่ดี การควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม เป็นปัจจัยส่งเสริมคุณค่าทางศีลธรรม สถาบันสังคมเป็นวิธีการทำความเข้าใจพฤติกรรมของคนในสังคมวิธีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าคนในสังคมทำกิจกรรมอะไรบ้าง ที่เป็นกิจกรรมสำคัญและมีกฎเกณฑ์วิธีการในเรื่องนั้น ๆ อย่างไร (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553, น. 253-254) ผลการวิจัยพบถ้อยคำจำนวน 10 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.93 เช่น บ่ยอมทำสิ่งบ่ดี ตั้งใจทำงาน มีวันว่างที่ลูกตั้งใจเพื่อมาอยู่ใกล้ใจแม่เสมอ หมั่นทำความดี ดังตัวอย่างเพลงโปรดช่วยดูแลคนดี ศิลปิน : ตักแตน ชลดา (2550)

(15) โปรดช่วยรักษาคณดี เชิดชูคนที่เสียสละ ไม่ถูกใจบ้างบางเวลา อย่าด่วนกล่าวหา
จนถอดใจ โปรดช่วยดูแลคนดีให้มีศักดิ์ศรีและยิ่งใหญ่ ปกป้องคนดีให้มีชัย เพื่อให้ใคร ๆ
อยากทำความดี

จากตัวอย่างเพลงโปรดช่วยดูแลคนดีของตักแตน ชลดา ปรากฏการใช้กลวิธีทางภาษา ในข้อความ (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2561, น. 205) คือวัจนกรรมชี้แนะ (directive) เป็นกลวิธีแสดงเจตนาของผู้เขียนสื่อไปยังผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่านได้กระทำ สิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต สามารถสังเกตได้จากกรุปภาษาที่มีการใช้คำกริยาแสดงการแนะนำหรือการเตือน ในคำว่าโปรด บทเพลงนี้แสดงถึงการกำหนดกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบทางสังคมที่ช่วยสนับสนุนให้คนที่ทำความดีมีกำลังใจในการประกอบคุณงามความดีต่อไปด้วยการรักษาเชิดชู ดูแล ปกป้องซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมพึงกระทำ

2.3 สังคมแบบปฐมภูมิหรือสังคมชนบทและทุติยภูมิหรือสังคมเมืองผสมผสานกัน ทศนีย์ ทองสว่าง (2549, น. 5) แบ่งประเภทสังคมตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. สังคมแบบปฐมภูมิ เป็นลักษณะของสังคมชนบทหรือสังคมประเพณี 2. สังคมแบบทุติยภูมิ เป็นลักษณะสังคมแบบชาวเมือง ผลการวิจัยถ้อยคำจำนวน 18 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 6.14 เช่น สาว ตจว. อยู่เมืองก็เหงาอยู่บ้านเฮาก็จน ตลาดหุ้น ห้องเช่าน้อย ๆ ปากซอยมีร้านเซเว่น ดังตัวอย่างเพลงบ่าวพันธุ์พื้นเมือง ศิลปิน : ไหมไทย ใจตะวัน (2558)

(16) เกิดมาใบหน้าดำ ๆ อยู่นอกความจำสางามทั่วไป ร่างกายขาดก้อยบได้ ฟังเพลงสไตล
ลูกทุ่งหมอลำ หน้าแล้งรับจ้างในกรุง คีนทุ้งเมื่อนามีน้ำ ติดดินหากินต้อยต่ำ จนคนให้นามว่า
พันธุ์พื้นเมือง แม่ซ่อมมันปลา สาวนาที่อายเฝ้ารอ ขาวว่าหนุ่ม กทม. ทำเจ้าให้น้ำตาเปื่อย

จากตัวอย่างเพลงบ่าวพันธุ์พื้นเมืองของไหมไทย ใจตะวัน ปรากฏการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ของจันทิมา อังคพณิชกิจ (2561, น. 184) คือการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) เป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แสดงมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง มักมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม พบในคำว่า หน้าแล้ง และกรุง การใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยค และคำอื่น ๆ ที่ปรากฏในประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา เช่น คำนาม คำขยาย พบคำว่า รับจ้าง คีนทุ้ง และประโยคซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำกริยา มี ในข้อความ นามีน้ำ ถ้อยคำเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงสังคมแบบปฐมภูมิหรือสังคมชนบท คือคำว่า หน้าแล้ง คีนทุ้ง นามีน้ำ ร่างกายขาดก้อยบได้ ฟังเพลงสไตลลูกทุ่งหมอลำ ติดดินหากินต้อยต่ำ จนคนให้นามบ่าวพันธุ์พื้นเมืองที่แสดงถึงสังคมชนบทอีสาน และถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงสังคมแบบทุติยภูมิหรือสังคมเมือง คือคำว่า ในกรุง และหนุ่ม กทม. ถ้อยคำในบทเพลงนี้จึงแสดงให้เห็นทั้งสังคมแบบปฐมภูมิหรือสังคมชนบท และทุติยภูมิหรือสังคมเมือง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมอีสานในบทเพลงลูกทุ่งไทย จำนวน 172 เพลง โดยใช้กลวิธีทางภาษาในข้อความของจันทิมา อังคพณชกิจ (2561, น. 180-213) เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ตัวบทเพื่อหาภาพสะท้อนสังคมอีสาน ผลการวิจัยพบ 2 ประเด็นคือภาพสะท้อนสังคมอีสานและรูปแบบสังคมที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคมอีสานประเภทต่าง ๆ พบถ้อยคำจำนวน 191 แห่ง ภาพสะท้อนสังคมอีสานที่พบมากที่สุดคือภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต จำนวน 168 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 87.96 รองลงมาคือภาพสะท้อนจากประสบการณ์ตรงของผู้ประพันธ์ จำนวน 20 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 10.47 และภาพสะท้อนที่ได้จากอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง จำนวน 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 1.57 ตามลำดับ ด้านรูปแบบสังคมที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคม 3 ประเภท ได้แก่ สังคมแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบท พบถ้อยคำจำนวน 163 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 55.63 แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การประกอบอาชีพพบจำนวน 24 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 14.72 พบอาชีพขานนามมากที่สุด จำนวน 14 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.59 การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมพบจำนวน 102 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 62.58 พบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คนรัก) มากที่สุด จำนวน 92 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 56.44 และการยึดถือจารีตประเพณีในการครองตนและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จำนวน 37 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 22.70 ส่วนสังคมแบบทุติยนิคมหรือสังคมเมือง พบถ้อยคำจำนวน 112 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 38.23 แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การประกอบอาชีพพบจำนวน 19 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 16.97 พบอาชีพรับจ้างมากที่สุด จำนวน 5 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 4.47 การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมพบจำนวน 83 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 74.10 พบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คนรัก) มากที่สุด จำนวน 63 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 56.25 และการกำหนดกฎเกณฑ์และกฎระเบียบทางสังคม จำนวน 10 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.93 และสังคมแบบปฐมนิคมหรือสังคมชนบทและทุติยนิคมหรือสังคมเมืองผสมผสานกัน พบถ้อยคำจำนวน 18 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 6.14

อภิปรายผลการวิจัย จากการศึกษาภาพสะท้อนสังคมอีสาน ผู้วิจัยพบข้อสังเกต 6 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 ภาคอีสานมีพื้นที่ขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 20 จังหวัดและมีจำนวนประชากร 1 ใน 3 ของประเทศ หรือประมาณ 21 ล้านคน บทเพลงลูกทุ่งไทยแนวอีสานที่ประพันธ์โดยนักประพันธ์เพลงชาวอีสานอย่างสลา คุณวุฒิ จึงเป็นบทเพลงที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายคือคนกลุ่มใหญ่ของประเทศไทย

ประเด็นที่ 2 ภาพสะท้อนสังคมอีสาน 3 ด้านนั้นปรากฏภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตมากที่สุด เนื่องด้วยผู้ประพันธ์เพลงเป็นคนอีสาน การถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นอยู่ของคนอีสานผ่านตัวบทเพลงลูกทุ่งไทยที่จัดเป็นเพลงชนบทจึงมีอาจหลีกเลี่ยงได้ที่จะเห็นภาพสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมอีสานปรากฏอยู่จำนวนมาก ประกอบกับผู้ประพันธ์มีภูมิภานาในภาคอีสานจึงบอกเล่าเหตุการณ์ของท้องถิ่นผ่านตัวบทได้อย่างชัดเจน

ประเด็นที่ 3 ภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นประสบการณ์ตรงของผู้ประพันธ์ได้เรียงร้อยเรื่องราวของ อาชีพครูไว้ในบทเพลงเพราะสลา คุณวุฒิเคยประกอบอาชีพรับราชการครูก่อนที่จะผันตัวเป็นนักประพันธ์ เพลง ดังคำกล่าวของทัศนีย์ ทองสว่าง (2537, น. 172) ที่ว่าการเป็นครูคือผู้มีหน้าที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาโดยรอบด้านขึ้นในตัวผู้เรียนและเป็นผู้มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมเช่นเดียวกับวิญญาณพิง จะมี ครูเป็นบุคคลสำคัญในการให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งผู้ ประพันธ์เพลงได้ถ่ายทอดแนวความคิดเหล่านั้นผ่านตัวบทเพลงแม้ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพครูในโรงเรียนแล้ว ก็ตาม แต่สลา คุณวุฒิก็ยังเป็นครูนอกโรงเรียนนั่นคือครูเพลงให้กับศิลปินเพลงด้วย

ประเด็นที่ 4 ด้านเนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งไทยทำให้เห็นภาพสังคมอีสานประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เป็นสังคมแบบปฐมภูมิหรือสังคมชนบทพบการประกอบอาชีพขานามากที่สุดเนื่องด้วยเป็นอาชีพหลักที่สำคัญ เพราะวิถีชีวิตของคนอีสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนี้ ประกอบกับผู้ประพันธ์เพลงเกิดในครอบครัวชาวนา จึงถ่ายทอดภาพของอาชีพชาวนาออกมาในบทเพลงที่ประพันธ์จำนวนมาก เมื่อชาวนาในชนบทว่างจาก การทำนาที่ถือเป็นอาชีพประจำก็จะเดินทางเข้าเมืองกรุงเทพมหานครเก็บเงินซึ่งถือเป็นอาชีพรองทำให้เห็นภาพ สังคมแบบทุติยภูมิหรือสังคมเมือง หลังจากนั้นก็กลับภูมิลำเนาในช่วงฤดูการทำนา เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ เห็นภาพสลับกันทั้งสังคมแบบปฐมภูมิหรือสังคมชนบทและทุติยภูมิหรือสังคมเมืองผสมผสานกัน คนอีสาน แม้ตัวจะอยู่ในเมืองแต่ใจก็ยังห่วงหาอาทรคนทางบ้านแสดงถึงความรักต่อครอบครัวและถิ่นฐานบ้านเกิด นอกจากนี้คนอีสานยังยึดถือจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นไว้อย่างเหนียวแน่น สอดคล้องกับ งานวิจัยของยุวรี กุศล (2554, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ชาวอีสานจากบทเพลงลูกทุ่งที่ขับร้อง โดยต่าย อรทัย ในด้านอัตลักษณ์พบวัฒนธรรมประเพณี การประกอบอาชีพ เช่นเดียวกับผลการวิจัยครั้งนี้ ที่แสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคมอีสาน สอดคล้องกับงานวิจัยของวิภา ปานประชา (2549, บทคัดย่อ) ที่ศึกษา เรื่องการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของสลา คุณวุฒิ ในด้านภาพ สะท้อนสังคม ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง และสอดคล้องกับงานวิจัย ของขวัญใจ บุญคุ้ม (2559, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องวังวนลีลาและบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่ง ในด้านบทบาท หน้าที่ของเพลงลูกทุ่ง ได้แก่ บทบาทหน้าที่ด้านความเชื่อและศาสนา บทบาทหน้าที่ด้านการแสดงจารีตประเพณี และบทบาทหน้าที่ด้านสะท้อนถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์

ประเด็นที่ 5 ความสอดคล้องกันของสังคมอีสาน 2 ประเภท กล่าวคือสังคมแบบปฐมภูมิหรือสังคม ชนบทและสังคมแบบทุติยภูมิหรือสังคมเมืองพบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว (คน รัก) มากที่สุดเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มักจะถ่ายทอดเนื้อหา ภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยผ่าน ตัวละคร หรือพระเอกนางเอกของเรื่องซึ่งเป็นเสน่ห์ที่ทำให้บทเพลงลูกทุ่งไทยมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นดังที่ บุญเลิศ ช่างใหญ่ (2533, น. 176-180) กล่าวในเส้นทางเพลงลูกทุ่งไทยว่า นักแต่งเพลงถ้าจะสะท้อนออกไป

ถึงความทุกข์ยากถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างเดียวโดยไม่นำเรื่องของความรักมาเชื่อมโยงเข้าไปจะทำให้ไม่มี อรรถรสหรือความน่าฟังของเพลงจะลดน้อยลงไป ครูชลธิ์ ธารทองเล่าว่าเมื่อได้ถามครูไพฑูรย์ บุตรชัน ท่าน บอกว่าเพลงแต่ละเพลงนั้นถ้าต้องการให้ได้รับความสนใจจากผู้ฟังต้องมีพระเอกนางเอก ซึ่งหมายถึงมีผู้ชาย ผู้หญิงที่จะต้องแสดงความรักต่อกันแล้วนำปรากฏการณ์ต่าง ๆ มาเชื่อมโยง มีการเปรียบเทียบความงดงามของ ธรรมชาติ ดอกไม้อะไรต่าง ๆ เหมือนผู้หญิง อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของเพลงลูกทุ่ง ส่วนการยึดถือจารีต ประเพณีในการครองตนและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของสังคมแบบปฐมภูมิ มีความคล้ายคลึงกับการกำหนด กฎเกณฑ์และกฎระเบียบทางสังคมของสังคมแบบทฤษฎีภูมิ สอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหาสมณอง ปัจโจปการี (2553, น. 253-254) ที่ว่าสถาบันสังคมมีความสำคัญมากในฐานะส่งเสริมสร้างสรรค์ให้เป็นไป ตามกฎกติกาที่ตั้งอยู่ในกรอบรูปแบบที่ดี ระบบที่ดี การควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม เป็น ปัจจัยส่งเสริมคุณค่าทางศีลธรรม สถาบันสังคมเป็นวิธีการทำความเข้าใจพฤติกรรมของคนในสังคมวิธีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าคนในสังคมทำกิจกรรมอะไรบ้าง ที่เป็นกิจกรรมสำคัญ และมีกฎเกณฑ์วิธีการในเรื่องนั้น ๆ อย่างไร กล่าวคือคนในสังคมทั้งสองแบบล้วนมุ่งเน้นการยึดถือจารีตประเพณีในการครองตนและการปฏิสัมพันธ์ทาง สังคมและเคารพต่อการกำหนดกฎเกณฑ์และกฎระเบียบของสังคมเพื่อนำมาซึ่งความสันติสุขของสังคม

ประเด็นที่ 6 ความแตกต่างกันของสังคมอีสาน 2 ประเภท กล่าวคือสังคมแบบปฐมภูมิหรือสังคม ชนบทและสังคมแบบทฤษฎีภูมิหรือสังคมเมืองนั้นได้แก่ด้านการประกอบอาชีพ อาชีพหลักของสังคมแบบปฐมภูมิ คืออาชีพชาวนาตามสภาพภูมิประเทศ ส่วนสังคมแบบทฤษฎีภูมิคืออาชีพรับจ้างในสังคมอุตสาหกรรม ส่วนการ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้นสังคมแบบปฐมภูมิไม่ปรากฏการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง และระหว่างพี่กับน้องแต่ปรากฏในสังคมแบบทฤษฎีภูมิ แสดงถึงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แตกต่างกันของสังคม ทั้งสองประเภทตามรูปแบบการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรศึกษาภาพสะท้อนสังคมท้องถิ่นอื่น เช่น ท้องถิ่นเหนือ ท้องถิ่นใต้ และควรศึกษาภาพสะท้อนสังคม ของนักประพันธ์เพลงท่านอื่นซึ่งแฝงแนวความคิดการศึกษากลวิธีทางภาษาในข้อความ

บรรณานุกรม

- ขวัญใจ บุญคุ้ม. (2559). **วจนลีลาและบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่ง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ข้าวทิพย์ ธิตาติน. (2554). **เลดี้กินก้อย**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.
- จันทิมา อังคพณชกิจ. (2561). **การวิเคราะห์ข้อความ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- เจตนา นาควัชระ. (2520). **วรรณไวทยาการ**. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- เจนภพ จบกระบวนวรรณ. (2533). **เส้นทางเพลงลูกทุ่งไทย**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม.
- ชาร์ลส์ เอฟ คายส์. (2552). **แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย**. แปลจาก Isan : Regionalism in Northeastern Thailand โดย รัตนา โตสกุล. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2539). **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2523). **นวนิยายกับสังคมไทย พ.ศ.2475-2500**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ตึกแตน ชลดา. (2550). **โปรดช่วยดูแลคนดี**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.
- เต็มศักดิ์ ทองอินทร์. (2547). **ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2549). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- นิรนาม. (2558). **ประวัติสภา คุณวุฒิ**. ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2563, จาก <http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/esaninfo/?p=722>.
- _____. (มปป). **รถไถนาเดินตาม**. ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2563, จาก <https://www.siamkubota.co.th/agriculture/index/6>.
- บุญเลิศ ช้างใหญ่. (2533). **เส้นทางเพลงลูกทุ่งไทย**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม.
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2550). **วัฒนธรรมทางภาษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไผ่ พงศธร. (2555). **รอตเตอร์คนดี**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.
- _____. (2557). **เพราะใจของอ้ายคือเธอ**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

พยงค์ มุกดา. (2533). **เส้นทางเพลงลูกทุ่งไทย**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม.

พิษณุพงษ์ ญาณศิริ. (2556). **ภาพสะท้อนสังคมกับวรรณคดีในเพลงลูกทุ่งไทย พ.ศ. 2500-2550**.

วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มนต์แคน แก่นคูน. (2553). **ชีวิตเพื่อชาติ หัวใจเพื่อเธอ**. กรุงเทพมหานคร: แกรมมี่ โกลด์.

ไมค์ ภิรมย์พร. (2541). **ลูกสาวนายจ้าง**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

_____. (2542). **มาเด้อขวัญเอย**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

_____. (2544). **ตามรอยไม้เรียว**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

ยุวรี กุศล. (2554). **อัตลักษณ์ชาวอีสานจากบทเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดยต่าย อรทัย**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตร

มหาบัณฑิตสาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

รัฐวรรณ จุฑาพานิช. (2547). **เพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมระหว่างปี พ.ศ. 2544-2545 : การศึกษาเนื้อหา**

ภาษาและภาพสะท้อนสังคม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร

ธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค

ส์พับลิเคชั่นส์.

วิภา ปานประชา. (2549). **การศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของ**

สลา คุณวุฒิ. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย

รามคำแหง.

ศร สินชัย. (2545). **กระท่อมทำใจ**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

_____. (2548). **ไอ้หนุ่มขุมขน**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

ศิริพร อำไพพงษ์. (2544). **ทำบาปปลง**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

_____. (2545). **สาววังสะพุง**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

_____. (2545). **สาวอีเลคโทน**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

สนอง ปัจใจปการี, พระมหา. (2553). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพร มั่นตะสูตร. (2525). **วรรณกรรมสังคมและการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ไหมไทย ใจตะวัน. (2552). **คือเจ้าเท่านั้น**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

_____. (2552). **เวลคัม ทู ทำนา**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

_____. (2553). **บ่มีสิทธิ์เหนื่อย**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.

_____. (2558). **บ่าวพันธุ์พื้นเมือง**. กรุงเทพมหานคร : แกรมมี่ โกลด์.